

บทที่ 4

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม เรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์

ความหมาย ของ "สังคม" และ "วัฒนธรรม"

สังคม (Society) คือกลุ่มคนที่ใหญ่ที่สุดอาศัยอยู่ด้วยกันในบริเวณหนึ่ง ในระยะเวลาอันพอสมควร ที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้คนอื่นได้ มีการจัดระเบียบทางสังคม และมีความสนใจพื้นฐานร่วมกัน (รัชนีกร เศรษฐ, 2528 : 10) ความสนใจพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้แก่ การครองชีพ ความปลอดภัย อนามัย และความมีมิตรต่อกัน ทั้งยังมีความรู้สึกว่าคุณเองเป็นหน่วยหนึ่งของส่วนรวม (เสฐียรโกเศศ, 2515 : 2) ดังนั้นในสังคมหนึ่ง ๆ จึงประกอบด้วยกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันทางด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี มีความเชื่อและค่านิยมตลอดจนวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน (เจริญ พรหมอยู่, 2523 : 3)

ลักษณะสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการใช้แรงงานของตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สุธีวงศ์ พงศ์ใหญ่, 2525 : 11) เรื่องเกี่ยวกับลักษณะสังคมไทย สุพิศวง ธรรมพันทา (2532 : 124-204) ได้กล่าวไว้อย่างละเอียด สรุปได้ดังนี้

สังคมไทยเป็นสังคมที่ยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
อำนาจการปกครอง วัฒนธรรม และแหล่งความรู้ต่าง ๆ
รวมอยู่ที่ส่วนกลาง ฐานะของคนในสังคมไม่เท่าเทียมกัน
มีระบบเจ้าขุนมูลนาย และยกย่องผู้มีความรู้สูง สังคมไทย
เป็นสังคมพุทธศาสนาที่รักความสันโดษ ความสัมพันธ์ของคน
ในสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมเครือญาติ มีความรักใคร่ผูกพัน
กันอย่างใกล้ชิด มีจิตใจที่รักความสวยงาม เห็นได้จาก

ความงดงามอ่อนช้อยของศิลปกรรมไทยที่สร้างไว้
ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญงอกงามด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสังคมยอมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม (อนุมานราชธน, 2514 : 5) วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งมีการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดหรือเลียนแบบกันได้ (อมรา พงศาพิชญ์, 2533 : 2) มรดกทางสังคมดังกล่าวนี้ มีลักษณะที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีทางดำเนินชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรมจึงมีการเปลี่ยนแปลงคลี่คลาย หรือเจริญงอกงามตามยุคตามสมัย (สุพัตรา สุภาพ, 2525 : 40)

สังคมกับวัฒนธรรมย่อมมีความสัมพันธ์กัน และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมเป็นรูปแบบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่ง อมรา พงศาพิชญ์ (2533 : 25) กล่าวว่า

สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ เป็นสองสิ่งที่ยากออกจากกันไม่ได้ และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่ยากสังคมหนึ่งว่าแตกต่างจากอีกสังคมหนึ่งก็คือวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกัน วัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางสังคม และจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสาน และผูกมัดคนไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้โครงสร้างของสังคมคงอยู่ และเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลายคนเข้าด้วยกัน วัฒนธรรมจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์

วรรณกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคมที่บันทึกเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นในสังคม ภาพเหตุการณ์บางอย่างในสังคมจึงปรากฏอยู่ในวรรณกรรม

อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทำให้วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง จึงมีผู้กล่าวว่า "เราจะแยกวรรณกรรมออกจากสังคม หรือแยกสังคมออกจากวรรณกรรมไม่ได้เลย" (รินทร์ัย สัจจาพันธุ์, ทัศนวิธาน์ ปาณะกุล, 2522 : 54) อีกประการหนึ่ง "วรรณกรรมทำหน้าที่ได้คือว่าประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์บันทึกแต่ข้อเท็จจริง แต่วรรณกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความคิดคำนึง ความรู้สึกของคนในสมัยนั้นด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมักจะพบสภาพสังคมและวัฒนธรรม ปรากฏในเนื้อหาของวรรณกรรมแทบทุกเรื่อง" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2514 : 54) วรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ก็เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมไว้ในเนื้อหาหลายประการ

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ทั้งฉบับสำนวนภาคใต้และฉบับสำนวนภาคกลาง ดังนี้

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ มีดังนี้

1. สภาพสังคม หมายถึงลักษณะที่เป็นอยู่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ ค่านิยมของคนในสังคม เป็นต้น

สภาพสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ มีดังนี้

1.1 สภาพสังคมพุทธศาสนา

สังคมพุทธศาสนา หมายถึงสังคมที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ สังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา ชาวพุทธมีอิสระในการนำหลักธรรม

ในพุทธศาสนา มาปรับใช้กับชีวิตของตน ผู้ใดจะสนใจในหลักธรรมให้ลึกซึ้งเพียงใด ก็เป็นสิทธิของผู้นั้น แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวพุทธจะรู้เรื่องราวของพระพุทธเจ้า รู้จักคุณพระรัตนตรัย การรักษาศีลห้า การทำบุญให้ทาน และประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนา (รัชนิกร เศรษฐโร, 2525 : 27)

วรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ นอกจากการกล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้าอย่างละเอียดในตอนต้นแล้ว ยังมีการสะท้อนภาพสังคมพุทธศาสนาไว้ในตอนปลายของเรื่อง ดังนี้

1.1.1 การรู้จักคุณของพระรัตนตรัย

วรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ กล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัยไว้ว่า

"เกิดมาเพื่อบุญ ให้รู้จักคุณฯ พระสาชดา ทั้งคุณพุทัง
ทำมังสังคา คุณท่านรักษา ภายนอกภายใน"

(หน้าปลาย 30 บรรทัด 2-3)

"๐ ให้เร่งทำบุญ ให้รู้จักคุณ แก้วสามประการ
ให้เร่งรักษา พระไตรลัคยาน แก้วสามประการ เป็นที่มุ่งคุณ"

(หน้าปลาย 13 บรรทัด 1-2)

จากข้อความ คำว่า "พุทัง" คือ พุทธิ หมายถึง พระพุทธเจ้า "ทำมัง" คือ ธมฺม หมายถึง พระธรรม และ "สังคา" คือ สงฺฆา หรือ สงฺฆิ หมายถึง พระสงฆ์ เมื่อนำคำว่า พุทธิ ธมฺม และสงฺฆิ มารวมกันเป็นองค์สาม เรียกว่า พระรัตนตรัย หมายถึงแก้วสามประการ ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ อันเป็นที่เคารพสักการะของชาวพุทธทั้งปวง

1.1.2 การรักษาศีลห้า

วรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ กล่าวถึงการรักษาศีลห้าไว้ว่า

" ๐ ย่าได้ช่างสัตว์ ย่าได้ลัทธิทรัพย์ กามเมสุมิตดา ออย่ามูสาวาค
ออย่าสืบสุหรา ธรรมตามสาสตา จักพันณะระการ"

(หน้าปลาย 12 บรรทัด 11-12)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวพุทธรู้จักศีลห้า และรู้จักรักษาศีลห้า หาก
ผู้ใดไม่รักษาศีลห้า เชื่อกันว่าจะตกนรก (รัชนีกร เศรษฐโร, 2528 : 27)
นอกจากนี้ผู้แต่งยังกล่าวถึงเรื่องการรักษาศีลห้าอีกหลายตอน เช่น

" ๐ สวคณและภาวานา สินทั้งหาให้เร่งครอง (ลางคนว่าไม่รู้)
ความเพียรอันบอวาร รักษาไว้มิเป็นโดย"

(หน้าต้น 31 บรรทัด 2-3)

ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงอานิสงส์การรักษาศีลห้า และผลจากการไม่รักษา
ศีลห้าไว้อย่างพิสดาร ตั้งแต่หน้าปลาย 17-30 (อุภาคผนวก) อีกด้วย ซึ่งอาจกล่าว
ได้ว่า ศีลห้าเป็นศีลที่ชาวพุทธรู้จัก และปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไป

1.1.3 การทำบุญให้ทาน

การทำบุญให้ทานเป็นกิจของชาวพุทธอีกประการหนึ่ง
ซึ่งมีความเชื่อกันว่าจะต้องทำบุญเพื่อกุศลของตนเองแต่ละคน ใครทำบุญมากก็จะได้
บุญมาก ใครทำบุญน้อยก็จะได้บุญน้อย บุญก็คือการสร้างกุศลกรรมต่าง ๆ วิธีการที่จะ
ได้บุญมานั้น ได้แก่ การตักบาตร การปล่อยนก ปล่อยปลา การเปิดทองพระ การสร้าง
โบสถ์ สร้างวัดและอื่น ๆ (รัชนีกร เศรษฐโร, 2528 : 27)

วรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวน
ภาคใต้ กล่าวถึงการทำบุญให้ทานไว้ว่า

" ๐ ทำบุญแลให้ทาน ณะมัสการกิตพระวิโนย ทรัพย์สิ้นอันหวงไว้
ให้ทานโยกลัวตัวจะตาย ๐ ได้บุญนั้นน้อยไป เภระนะน้ำใจนั้นเสียตาย
หวงไว้คอใกล้จะตาย จึงจำหน่ายออกให้ทาน"

(หน้าต้น 22 บรรทัด 6-9)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า การทำบุญให้ทานน้อย
เพราะเสียดายทรัพย์สินนั้น จะทำให้ได้รับส่วนบุญน้อย จึงไม่ควรเสียดายทรัพย์สิน

ในการทำบุญให้ทาน เพราะจะได้รับกุศลผลบุญตามจำนวนทรัพย์สินที่ทำบุญให้ทานไป โดยไม่เสียตาย

1.2 สะท้อนภาพสังคมเกษตรกรรม

สังคมเกษตรกรรม หมายถึงสังคมที่มีประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เข้าช่วย สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ก่อให้เกิดชนบทรรมนิยม ประเพณีต่าง ๆ กล่าวคือ ประเทศไทยมีอากาศร้อนชื้นฝนตกชุก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม คนไทยจึงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก การเกษตรกรรมของคนไทยจะใช้แรงงานของตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงทำให้ชีวิตชาวไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ให้ความเป็นกันเอง สนใจในเรื่องของกันและกัน รวมกลุ่มเป็นพวกชั้น ประเพณีที่เกิดจากสังคมในลักษณะนี้ ได้แก่ การลงแขก ประเพณีลงแขกเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นประเพณีขอความร่วมมือ และสร้างความสามัคคีในงานนา เช่น ประเพณีลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว (คณะกรรมการจัดงาน สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525 : 2)

วรรณกรรมเรื่องพระพุทเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ สะท้อนภาพสังคมเกษตรกรรมในเรื่องประเพณีการลงแขก ดังนี้

" ๐ เพราะว่าปัญญา รูฬิจรณา หนากวางใหญ่หลวง คอยโดยคอยตาม นานไปจะได้รวง รวงเกยีนใหญ่หลวง ซึ่งแต่จะเขเอา ๐ วานแขกอ่า่น้อย ยอมมัดด้วยร้อย ถ้วนทุกลำเนา เลี้ยงคูขูชี้ให้ช่วยเขเอา ไหม่สู่นใหม่เปล้า เพราะลงนาลี"

(หน้าปลาย 16 บรรทัด 2-4)

ข้อความนี้ทำให้เห็นภาพทุ่งนากว้างใหญ่ (หนากวางใหญ่หลวง) ชาวนาไถนา ดำกล้า คอยเวลาข้าวออกรวง (นานไปจะได้รวง) แล้วจึงมีการลงแขกนับร้อยคนจากทั่วทุกท้องที่ เจ้าของนาจะมีการเลี้ยงอาหารแก่แขกหรือ ที่มาช่วยเก็บเกี่ยวข้าวด้วย (เลี้ยงคูขูชี้) ใช้เกวียนที่สร้างไว้ (รวงเกยีนใหญ่หลวง) ช่วยกันบรรทุกข้าว ช่วยกันเข็นไปเก็บในยุ้งข้าว หรือ เรือนข้าวค่อไป

1.3 สะท้อนภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น

ชาวไทยภาคใต้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย จึงมีผลิตผลทางการเกษตรมากมาย โดยเฉพาะ พืช ผัก ผลไม้ ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ดังนี้

" ๐ ให้รักษาสิน ตวันบาย่ากิน ลูกไม้ผลผลา มะพร้าวเต้าแดง
ผักแพงถั่วงา สมโสกโลกไม้หว่า นานาตางพรรณ"

(หน้าปลาย 28 บรรทัด 11-12)

ข้อความนี้ทำให้เห็นภาพเกษตรกรรมของภาคใต้ ซึ่งมีที่ดินอุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกพืช ผัก และผลไม้นานาชนิดได้โดยไม่ยากนัก เห็นภาพสวนผลไม้สวนส้ม พืชผักสวนครัว มีน้ำเต้า แดงถั่ว ผักแพง ถั่ว งา ปรากฏอยู่ทั่วไป

1.4 สะท้อนภาพสังคมที่สงบสุข

สังคมไทยเป็นสังคมที่อุดมสมบูรณ์ คนไทยไม่เคยเผชิญกับความอดอยาก จึงทำให้สังคมไทยมีความสงบสุข ความสงบสุขของสังคมไทยเห็นได้จากการสร้างงานศิลปกรรมและศิลปะการแสดงต่าง ๆ ซึ่งผู้สร้างจะต้องมีเวลาคิดเพื่อที่จะสร้างและแสดงออก หากบ้านเมืองวุ่นวาย ไม่สงบสุข งานเหล่านี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ คนไทยมีนิสัยรักความสนุก ยามใดว่างจากการงาน มักมีกิจกรรมเชิงสันตนาการมากมาย บางครั้งกิจกรรมนั้นอาจใช้ประกอบไปด้วย ๑ กับการทำงานเพื่อความเพลิดเพลิน คลายความเหน็ดเหนื่อย จนได้กลายเป็นศิลปะอันน่าชื่นชมของคนไทย เช่น การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเพลงพื้นบ้าน การพ้อนรำ การละคร และดนตรี ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น (สุพิศวง ธรรมพันทา, 2532 : 252)

ภาพที่สะท้อนให้เห็นความสงบสุขในท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ มีดังนี้

" ๐ พังแต่ขับรัมร้อง ปี่ข่องกลองเงี้ยวหุฟัง ฅคอรแลโขนหนัง
นังเพ่งพิศติดต้องใจย เสียเงาะระมักเกิดเขิน ร้องรำเล่นแทบทไปย
แจ่งจิตรจับดวงใจย จำเรอิ่งได้ตั้งกล่าวมา"

(หน้าต้น 16 บรรทัด 3-4)

ข้อความนี้ทำให้เห็นภาพสังคมไทยภาคใต้สมัยนั้นมีความสุข มีศิลปะการแสดงหลายอย่าง ได้แก่ ละคร โขน หนัง อาจมี มโนราห์ ซึ่งสันนิษฐานจากคำว่า ขับร้อง ปรากฏอยู่ด้วย ศิลปะการแสดงบางอย่าง เช่น ละคร โขน เป็นศิลปะการแสดงของภาคกลาง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532 : 34) ส่วนหนังนั้นสันนิษฐานว่าเป็นหนังตะลุง หนังตะลุง และมโนราห์เป็นศิลปะการแสดงของภาคใต้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532 : 34) ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีทั้งความเหมือนและความต่างในแต่ละท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532 : 30) การแสดงบางอย่างมีการแสดงไปหลายท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ศิลปะการแสดงเหล่านั้นมาปรากฏอยู่ในท้องถิ่นภาคใต้ ทั้ง ๆ ที่เป็นศิลปะการแสดงของภาคกลางในสมัยนั้น

1.5 สะท้อนค่านิยมในสังคม

ค่านิยม (Values) หมายถึงสิ่งที่คนสนใจและปรารถนาจะใฝ่ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติตนเพื่อจะได้รับการยกย่องในสังคม (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, 2506 : 6) ค่านิยมเป็นทั้งเป้าหมายของชีวิตและวิถีทางในการปฏิบัติที่คนส่วนใหญ่มีความเห็น และมีความรู้สึกร่วมกันว่าดี มีคุณค่า น่ากระทำ น่ายกย่องสรรเสริญ ทั้งนี้หมายความรวมถึงสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็น เครื่องช่วยในการตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเองด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531 : 411) ดังนั้นค่านิยมจึงเป็นหลักการที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยึดถือว่าเป็นสิ่งถูกต้องดีงาม ซึ่งคนในกลุ่มนั้นปฏิบัติตามกันในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และเมื่อเวลาผ่านไปค่านิยมก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่นคนไทยสมัยก่อนนิยมกันว่า คนสวยจะต้องมีฟันดำ คนในสมัยนั้นจึงนิยมรับประทานหมากเพื่อให้ฟันดำขลับ แต่ปัจจุบันค่านิยมดังกล่าวก็เปลี่ยนไป (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2530 : 7)

ค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทโธเจ้าห้าพระองค์ ฉบับสำนวนภาคใต้ มีดังนี้

1.5.1 ค่านิยมที่มีต่อบิดามารดา

คนไทยมีค่านิยมว่า บุตร ธิดาจะต้องมีความเคารพ
เชื่อฟังบิดา มารดา ระลึกถึงบุญคุณอยู่เสมอ และจะต้องมีความกตัญญูทดแทนที่ต่อบิดา
มารดา บุตร ธิดาถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปรนนิบัติต่อผู้บังเกิดเกล้าเป็นการทดแทน
พระคุณ

ผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับ
สำนวนภาคใต้ แทรกค่านิยมที่มีต่อบิดามารดา ดังนี้

1.5.1.1 การแสดงความเคารพต่อบิดามารดา บิดามารดา
เป็นผู้มีพระคุณสูงสุด เป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา ก่อนที่กระทำกิจการใดก็ตามจะต้อง
ไหว้บิดามารดา เป็นการแสดงความเคารพเสมอ เห็นได้จากบทไหว้ครู ดังนี้

" ๐ นะมัด ฤเมแหงซ่า ทศนักราชดั่งสี่โร นบบาทพระพุทธโธ
พระธรรมโมยूसีรา ๐ สระนังพระสังโค อาจารย์โยครูสอนมา
บิตรง หังมาตุรา โปย่าอาญาติกากอร ๐ เซตโถเทพโสถฏ
เบองตัจรณาคาธร หัวอะนันชันตีนคอร ช่านบกรรขอพรไชย์"

(หน้าต้น 29 บรรทัด 9-11)

ก่อนจะจบเรื่องมีการไหว้บิดามารดาอีกครั้ง ดังนี้

" ..... คุณครูข้าไหว้แล้ว อัยคุณแก้วผู้ใจดี พระมารดา
ผู้โถมสี่ บังเกิดเกล้าข้าพเจ้ามา เมื่อลูกอยู่ในคัน สิบเคื่อนั้น
เป็นอัครา พระแม่ทันเศดสา เวทนาเป็นเหลอใจ ....."

(หน้าปลาย 37 บรรทัด 8-9)

ต่อจากข้อความนี้ ผู้แต่งได้พรรณานความทุกข์ยาก
ของมารดาในการเลี้ยงดูบุตร ธิดาไว้มากมาย แล้วไหว้บิดาและพรรณนาการเลี้ยง
ดูบุตร ธิดาของบิดาไว้ ดังนี้

" ..... คุณแม่ข้าไหว้แล้ว จักขอแฉ่วนวันทา ไหว้คุณพระบิดา
เลี้ยงลูกมาไ้รอดตน สิ่งโดยใหม่อดอยาก หนลำบากพันกั้งหงน
เหนอียนักอดดักอตน เห็นลูกตนพ่อคลายใจย์"

(หน้าปลาย 38 บรรทัด 5-6)

1.5.1.2 การแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อบิตามารดา

นอกจากการระลึกถึงพระคุณของบิตามารดาแล้ว

บุตร ธิดายังต้องมีหน้าที่ที่จะต้องทดแทนพระคุณของบิตามารดาอีกด้วย ผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องนี้แทรกค่านิยมเกี่ยวกับการแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อบิตามารดาไว้ ดังนี้

"ให้เร่งทำบุญ ให้เร่งทำความ บิตามารดา

เร่งแผสรวนบุญ ให้เทพเทวา ทิวเท้านาคา ณภกรรรมภัสสรา"

(หน้าปลาย 13 บรรทัด 3-4)

ค่านิยมที่มีต่อบิตามารดาที่ผู้แต่งแทรกไว้ในวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยภาคใต้ และโลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อบุพการีว่า บิตามารดาเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา บุตรธิดามีหน้าที่เลี้ยงดูบิตามารดาตามแก่ชรา เพื่อแสดงความกตัญญูทวดที่ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2521 : 30)

1.5.2 ค่านิยมที่มีต่อครู อาจารย์

คนไทยถือว่าครู อาจารย์เป็นผู้มีพระคุณแก่ศิษย์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านประสิทธิ์ประสาทความรู้และด้านอบรมจริยธรรม สังคมไทยยอมรับผู้มีความรู้ในฐานะ "ครู" ให้ความเคารพนับถือ และยกย่องให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม การยกย่องครู อาจารย์เป็นค่านิยมที่มีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน ผู้ที่ต้องการความรู้ต้องศึกษาเล่าเรียนจากครู ก่อนจะเรียนวิชาแขนงใดจะต้องมีพิธีไหว้ครู หิ้งครูและนักเรียนได้จัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี คำกล่าวไหว้ครูซึ่งเป็นคำบาลีบูชาครูว่า "พาเจรา จรียา โหนฺติ คุณุตฺตรานุสาสกา" "ปญฺญาวุตฺตมิกเร เตเต หินฺโนวาเท นมามหิ" ซึ่งแปลว่า "อาจารย์และอาจารย์ของอาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้บรมสั่งสอน นับว่าเป็นผู้มีบุญคุณอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าขออนอบน้อมต่ออาจารย์ และอาจารย์เหล่านั้นผู้ให้โอวาทสั่งสอนข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้เรื่องปัญญา" (สุพิศวง ธรรมพันทา, 2532 : 204) การมีพิธีไหว้ครูก่อนเรียนวิชาแขนงใดแขนงหนึ่งนี้เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งนับถือครู ให้ความเคารพแก่ครูในกิจการหลาย ๆ อย่าง เช่น มวย คณิตรี นาฏศิลป์ ฯลฯ ใครไม่ทำตามธรรมเนียมอาจทำให้เกิดโทษแก่ตนเอง (สุวนีย์ มกราพันธุ์, 2525 : 103)

ค่านิยมที่มีต่อครู อาจารย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ มีหลายตอน ดังนี้

ตอนจะกล่าวถึงพระปรมาธิบดี ดังนี้

" ๐ นะมัตถุเมแห่งข้า ทศนักษัตรตั้งศีโร นบบาทพระพุทโธ
พระธรรมโมอัยสุรา ๐ สระระนั่งพระสังโค อาจารย์โยครุชมา"

(หน้าต้น 29 บรรทัด 9-10)

ผู้แต่งขออำนาจพระคุณของครูช่วยคลบบันดาลให้เขียนปรมาธิบดีให้คล้องแคล้ว

ดังนี้

" ขอมาช่วยชักนำ อักษรข้มเพี้ยนชนะนา โทหันราชปักษา
หมุกมิไม้ใช้ต่างกรรณ ๐ ฝนทองพองมันมี วิสันชนะนี้คาคคุณัน
นิกหิตไม้เอกนั้น มีแน่นอนพอนใช้ต่าง ๐ ภาลาคเพี้ยนเขียนตามครู
ผู้ใครรู้ส้อมคูบัวง ออย่าสวดผิดท่าทาง ไม่ต้องอวยางทางเมธา
๐ ผูกจองยอมของขัด พระบรมค้ำสัดถา ว่าไว้เป็นปัดฉา ท่ายก
มาแต่กำมพลี"

(หน้าต้น 30 บรรทัด 1-4)

ก่อนจบเรื่องก็มีการไหว้ครูเป็นการระลึกถึงบุญคุณของครู อาจารย์ ดังนี้

" ..... ข้าไหว้คุณอาจารย์ ผู้ทรงญาณอรรมปรากฏ ท่านได้
สังสรข้า เรียนธรรมมาศฎาคค สอนข้าให้ถายษ ข้าบลิ้มคุณพระครู
....."

(หน้าปลาย 36 บรรทัด 7-8)

นอกจากนี้ยังมีข้อความที่แสดงให้เห็นว่าครู อาจารย์เป็นบุคคลควร
เคารพนับถือ ไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่น เพราะจะทำให้เกิดอับมงคลแก่ตนเอง ซึ่งถือว่า
ประพฤติกิผิดประเพณี ดังข้อความ

" ๐ เกิดไม่หันไทย อาไซรพระวินัย สังสรเป็นครู ไม่แจ้ง
แห่งโคย์ สืบโดยตามดู หาท่านผู้รู้ เป็นครูอาจารย์ ๐ ให้ท่าน
แนะนำ บอกอัญแก้คำ จึ่งแจ้งแกนสาร ออย่าถือว่ารู้ หลบหลู่
อาจารย์ เครื่องไม่ต้องการ ผิดราชเพณี"

(หน้าต้น 15 บรรทัด 6-8)

1.5.3 ค่านิยมในการกินหมาก

การกินหมาก หรือเคี้ยวหมาก ไม่ได้กินเพื่อความ อิ่มหนำสำราญ หรือกินเพื่อความอยู่รอด แต่เป็นการกินตามความนิยมของสังคม ทั้งนี้ เพราะ "การกินหมากหรือเคี้ยวหมากเป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ซึ่งคนไทย ได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แม้จะได้รับการบังคับให้เลิกกินหมากในสมัย ไทยเชื้อผู้นำ ก็ตาม ปัจจุบันการกินหมากก็ยังคงเป็นที่นิยมของคนไทย โดยเฉพาะ คนรุ่นเก่าอยู่" (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525 : 50-51)

บรรพบุรุษของไทยได้ถือการกินหมากเป็นธรรมเนียม ของทุกครัวเรือน เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (2504 : 163) ผู้ว่าราชการคลังในสมัย รัชกาลที่ 5 ได้กล่าวถึงการกินหมากไว้ว่า

เรื่องหมากนั้นมีประเภทแลข้อความที่เรียงบรรยายได้เล่ม สมุดกว่า เพราะนับถือกันมาเป็นเครื่องเคี้ยวสำหรับประดับ ชั้นยศบรรดาศักดิ์เสียแล้ว ใช้เคี้ยวทั่วไปทั้งชายหญิง จะไม่ เคี้ยวอยู่บ้างก็มีอยู่น้อยตัว ที่มักจะเกะเป็นฝรั่ง หรือวิงเวียน ยันไม่เป็นที่ชอบใจ หรือที่เห็นเป็นการเปราะเปื้อนไปบ้าง ก็มี ถ้าจะเทียบดูแล้ว ชาวเราผู้ที่ไม่เคี้ยวหมากหมื่นคนจะ มีสักคนหนึ่ง

การกินหมากปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ตัวอย่าง เช่น

วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนกล่าวถึงเรื่องหมากพลู หลายตอน เช่น ตอนที่สมเด็จพระพันวษาให้ขุนช้างนำตำรวจไปตามพลายแก้วที่บ้าน นางศรีประจัน นางศรีประจันต้อนรับด้วยหมากพลู ดังนี้

"สายทองมองเห็นตำรวจใน	เอ๊ะเหตุไรขุนช้างจึงนำมา
ตกใจไปบอกศรีประจัน	รับตำรวจนั้นขึ้นเคหา
เขื่อนายนั่งข้างบนสนทนา	กินหมากเถิดข้าแต่ตามมี"

(กรมศิลปากร, 2513 : 175)

จากข้อความนี้ จะเห็นว่าคนไทยในสมัยก่อนใช้หมากพลูต้อนรับแขก การต้อนรับแขกเป็นภาระหน้าที่ของแม่บ้านที่จะต้องต้อนรับแขกผู้มาเยือน หมากพลูเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการต้อนรับแขก รองลงมาก็เป็นเรื่องอาหารการกิน ตลอดจนเรื่องที่พักอาศัย (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525 : 52) การต้อนรับแขกด้วยหมากพลูเป็นสิ่งจำเป็น ถ้าต้อนรับแขกดีเยี่ยมจะเป็นศรีแก่ครอบครัว สตรีที่ไม่ต้อนรับแขกจะมีข้อตำหนิ เป็นสิ่งไม่ดีไม่ควรกระทำ ดังที่กฤษณา สอนเนื่อง ว่า

"แขกมาหาสู๋ เกรงเปลืองหมากพลู ทานหัดขัดคำ

ดูตาผิวพลาง ให้ข้างถ่ายำ แยกยลกลทำ ขับแขกจากสถาน"

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2513 : 10-11)

จะเห็นว่าการกินหมากพลูเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งที่คนไทยปฏิบัติกันมาช้านาน มีปรากฏในวรรณกรรมและวรรณคดีไทยหลายเรื่อง วรรณกรรมเรื่องพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ ก็มีกล่าวถึงเรื่องการกินหมากพลูปรากฏอยู่ ดังนี้

" ๐ ท่านมัตท่านดี เจ็บปวดดีหลี รำรองเบยฯ ท่านใหม่เม้ตา
กุ่มหนาบอแงย กินน้ำตาเอย ตางข้าวหมากพลู ๐ เม้นพูดสิงโดย
ออกปากว่าไปย ท่านใหม่เ็นคู้ เข้าปลาทอาหาร อี้กัั้งหมากพลู
ลางที่ออกสู ลางที่ไ้กิน"

(หน้าปลาย 20 บรรทัด 5-8)

ข้อความนี้แสดงว่า ค่านิยมในการกินหมากพลูของคนไทยภาคใต้มีความสำคัญมาก การถูกลงโทษในแดนบรกไม่ให้กินหมากพลู เป็นความทรمانอย่างแสนสาหัส

นอกจากใช้หมากพลูกินแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ ด้วย ในวรรณกรรมเรื่องนี้จะเห็นว่า มีการใช้หมากพลูเป็นเครื่องประกอบในการไหว้ครู ซึ่งมีความสำคัญเท่ากับดอกไม้ ฐูป เทียน ดังนี้

" ๐ เข้าดอกดอกไม้ ตกแดงไว้มากหลายหมู่
เทียนทุกแลหมากพลู ข้างตั้งอยู่มากเรียงราย"

(หน้าปลาย 36 บรรทัด 8-9)

จะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ได้แทรกค่านิยมของ คนไทยที่สำคัญไว้ 3 ประการ ได้แก่ ค่านิยมที่มีต่อบิตามารดา ค่านิยมที่มีต่อครู อาจารย์ และค่านิยมในการกินหมาก ซึ่งเป็นค่านิยมที่คนไทยทั่วทุกภาคยึดถือปฏิบัติกัน นับว่าเป็นค่านิยมที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนไทยทุกยุคทุกสมัย แม้ว่าค่านิยมในการกินหมากจะเปลี่ยนไปบ้างแล้ว แต่ยังคงพบเห็นได้ในท้องถิ่นชนบททั่วไป

2. วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นมา มีการถ่ายทอด เลียนแบบ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญงอกงามตามยุคตามสมัย วัฒนธรรมที่สังคมต้องการและจำเป็นต้องมีแบ่งออกเป็น 5 หมวดด้วยกัน ได้แก่ วัฒนธรรมเกี่ยวกับร่างกายและชีวิต วัฒนธรรมด้านสังคม วัฒนธรรมด้านจิตใจ วัฒนธรรมเกี่ยวกับความงามหรือสุนทรียภาพ และวัฒนธรรมด้านภาษา (เสฐียรโกเศศ, 2515 : 14)

วัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับ สำนวนภาคใต้ ได้แก่ วัฒนธรรมทางภาษา ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียด ดังนี้

ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมาช้านาน การใช้ ภาษาบ่งบอกให้รู้ว่าคนกลุ่มใดเป็นกลุ่มเดียวกัน ภาษาช่วยให้เกิดความสามัคคีขึ้นภายในกลุ่ม "(สุทธิสว่าง ธรรมพันทา, 2532 : 224) ภาษาไทยเป็นมรดกตกทอดมาจาก บรรพบุรุษ คนไทยใช้ภาษาแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจผิดเพี้ยนกันบ้างไม่ มากก็น้อย แต่ก็สามารถสื่อความหมายระหว่างคนไทยด้วยกันได้ ภาษาไทยจึงเป็น เครื่องมือสำคัญที่สุดในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน ภาษาไทย จะสะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ ความเชื่อ หัตถ์คติ ค่านิยมของสังคมไทย ตลอดจน การใช้ภาษาถิ่นในการสื่อความหมายและขนบนิยมในการประพันธ์อย่างชัดเจน (ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2526 : 10)

วัฒนธรรมทางภาษาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้า พระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ มีดังนี้

2.1 การใช้ภาษาถิ่น

ภาษาถิ่น (Dialects) คือ ภาษาที่ใช้สื่อความหมายระหว่างคนในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากภาษามาตรฐาน (ภาคกลาง) และภาษาในท้องถิ่นอื่น ทั้งเสียง คำ และการใช้คำ แต่การเรียงคำในประโยคไม่แตกต่างกัน หรือต่างกันบ้างแต่สามารถที่จะทำความเข้าใจกันได้ (อวัช บุญโหนด, 2532 : 3)

การใช้ภาษาถิ่นในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ฉบับสำนวนภาคใต้ เป็นภาษาถิ่นภาคใต้ที่มีทั้งคำที่เป็นภาษาถิ่นภาคใต้โดยตรง และภาษาไทยภาคกลางเพี้ยนเสียงตามสำเนียงของคนภาคใต้

ภาษาถิ่นทั้งสองลักษณะใช้ปะปนกันกับภาษากลางตลอดเรื่อง
ดังนี้

2.1.1 การใช้ภาษาถิ่นภาคใต้

" ๐ อิเมเตรุกขา จักพรรณาถึงไม้พระสีมหาโกทอิ โดยสูงนั้น โสฎ
วัดเตดินขึ้นไป ถึงคาคบนั้น ได้รอยสิบแปดสอก บัญจะสาขามีกิ่งอรน
ใหญ่ยวานั้น ได้แปดสิบสอก มีดอกเท่ากรุงจักร์

คำว่า "แต" เป็นภาษาถิ่นภาคใต้ ใช้ภาษากลางว่า "จาก"

คำว่า "กรุงจักร์" เป็นภาษาถิ่นภาคใต้ ใช้ภาษากลางว่า "กงจักร"

" ๐ เม็นจักนั่งฟังธรรม พูคจากันเสยงุ่นวาย จิตร์ใจไม่
พูคหมาย พูคมากมายแล้วเหานอน"

(หน้าต้น 16 บรรทัด 4)

คำว่า "เหานอน" เป็นภาษาถิ่นภาคใต้ ใช้ภาษากลางว่า "ง่วงนอน"

2.1.2 การใช้ภาษาไทยภาคกลางเพี้ยนเสียง

" ๐ ครั้นสมภารแก หังนั้นแล จึงจะได้สรรมเมรีจ
เข้าสู่ฎการ คามพระสระเพ็ช ที่นัสนรรมเมรีจ สร้พทุกเหอ็ดหาย"

(หน้าต้น 41 บรรทัด 8-9)

" 0 จงแรงบำเพ็ญสันทาน จำเมรีนกำถาน มัสถานพรธรังษีร์"

(หน้าต้น 28 บรรทัด 1-2)

คำว่า สรรเมรีจ ตรงกับคำว่า สำเร็จ ในภาษากลาง

คำว่า แรง ตรงกับคำว่า เร่ง ในภาษากลาง

คำว่า จำเมรีน ตรงกับคำว่า จำเริญ ในภาษากลาง

ข้อความดังกล่าว จะเห็นว่ามีความเป็นภาษาถิ่นภาคใต้โดยตรง ได้แก่ คำว่า "แต" และ "กรุงจักร์" คำที่เป็นภาษากลางเพี้ยนเสียงตามสำเนียงคนไทยภาคใต้ ได้แก่ คำว่า "จำเมรีน" "บำเพ็ญ" ซึ่งผู้เขียนพยายามเขียนเลียนเสียงภาษาถิ่นภาคใต้ (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2526 : 76) และคำที่เป็นภาษากลางปะปนกันอยู่ ซึ่งคำเหล่านี้เมื่อนำมาเรียบเรียงกันเข้าแล้ว สามารถที่จะทำความเข้าใจในเนื้อหาได้โดยไม่ยากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ถ้าพิจารณาคำนวโยการณแล้ว จะเห็นว่าตรงกับปัจจุบัน เช่น ใช้ประโยคคำสั่งให้ปฏิบัติว่า "จงแรงบำเพ็ญทาน จำเมรีนกำถาน" แปลความว่า "จงเร่งสร้างกุศล รักษาศีล ให้ทาน และจำเริญภาวนา" เป็นต้น

วรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้ สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ แม้จะเป็นเพียงส่วนหนึ่ง แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นความสามารถของกวีผู้แต่งที่สร้างวรรณกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา สามารถแทรกสภาพสังคมและวัฒนธรรมไว้ในเรื่องได้อย่างเหมาะสม ซึ่งช่วยเสริมคุณค่าของวรรณกรรมฉบับนี้ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคกลาง

การศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคกลาง ทั้งสองฉบับปรากฏสภาพสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1. สภาพสังคม

สภาพสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ฉบับสำนวนภาคกลาง เป็นสังคมพุทธศาสนา และสังคมเกษตรกรรม ดังต่อไปนี้

1.1 สภาพสังคมพุทธศาสนา

สภาพสังคมพุทธศาสนาที่ปรากฏในฉบับสำนวนภาคกลาง เลขที่ 40 เป็นเรื่องราวของการกำเนิดพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ซึ่งเป็นเรื่อง แสดงว่า ชาวพุทธส่วนใหญ่รู้เรื่องราวของพระพุทธเจ้า ส่วนฉบับเลขที่ 39 กล่าวถึง พระปรมาภิไธย มีการแทรกภาพสังคมพุทธศาสนาไว้เช่นเดียวกับฉบับสำนวนภาคใต้ กล่าวคือ การรู้จักพระรัตนตรัย รู้จักถือศีล รู้จักการทำบุญให้ทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการฟังพระธรรมเทศนาในวันสำคัญอีกด้วย

1.1.1 การรู้จักคุณของพระรัตนตรัย

วรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวน ภาคกลาง กล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัย ดังข้อความต่อไปนี้

" ๐ คุณ พ ทั้งสาม คงประทีปอันตาม สะว่างโลกา
ให้ถือเอาครู บัญ พ สาสะตา ครันสิ้นชีวา นมน์น้ำตบไปย "

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 11 บรรทัด 1-2)

ข้อความนี้ แสดงให้เห็นการรู้จักคุณของพระรัตนตรัย การนับถือพุทธศาสนาในระดับของชาวบ้าน มีความเชื่อกันว่า เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว พระรัตนตรัยจะช่วยนำทางไปสู่สวรรค์ (ครันสิ้นชีวา นมน์น้ำตบไปย) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดพิธีการบอกหนทางไปสู่สวรรค์ให้แก่ผู้ป่วยหนักใกล้จะสิ้นลมหายใจ กล่าวคือ "เมื่อคนเจ็บหนักใกล้จะตายเต็มที่ ต้องจัดดอกไม้ ธูปเทียนบรรจุกรวยใบทองให้ผู้ตาย พนมมือถือไว้สำหรับบูชา ระลึกคุณพระรัตนตรัย หรือมิฉะนั้นเพื่อนำไปบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์" (เสฐียรโกเศศ, 2505 : 29)

1.1.2 การรู้จักรักษาศีล

ศีล คือข้อห้าม หรือข้อละเว้น ซึ่งเป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานของชาวพุทธ ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวน ภาคกลาง ดังนี้

" ๐ จิ่ง ๖๖ เมตไตรย สงง ๖๖ มาโลย ควยใจจำนัง
บอกชาวโลกา โดยขาประสัง ไทยเขมาใจปลัง จำสีนภาวณะนา"
(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 6 บรรทัด 1-2)

1.1.3 การทำบุญ ให้ทาน

การทำบุญ ให้ทานเป็นกิจของชาวพุทธ โดยเฉพาะ
ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งพุทธศาสนิกชนไปประกอบพิธีร่วมกัน เช่น วันธรรมสวนะ
วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ ตั้งข้อความ

" ๐ วันพระนอยใหญ่ ชักชวนกันไปย ทำบุญวัดวา
อังกาดพพ สิง อันทริงสิ้นลา วันเขา ๖๖ วะสา วันมะหาสังกราน"
(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 11 บรรทัด 1-2)

1.1.4 การฟังเทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติเป็นการเทศนาเรื่องพระมหา-
เวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ชาวพุทธส่วน
ใหญ่จะพยายามไปฟังเทศน์ มหาชาติ ซึ่งมีความเชื่อกันว่าต้องฟังให้จบในวันเดียวกัน
จึงจะได้รับผลบุญผลานิสงส์มาก (สุพิศวง ธรรมพันทา, 2532 : 155) ตั้งข้อความ

" ๐ ไหนเร่งทำบุญ ทำทานกรุน 2 ฟังธรรมเทศน์
อุสาบ่าเพ็งซึ่ง๖๖ ทำมามะหาชาติณีน ๖๖ คาถาพัน ๐ วันเคียวใหญ่จับ
ฟังไปยใหญ่ครีบ จับสืบสามกัน แลวยานีนทา วารายเคยี่คฉัน เชื่อ
วังพงพัน อัง ๖๖ สาสะดา"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 5 บรรทัด 7-9)

ภาพสังคัมพุทธศาสนาในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้า
ห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคกลาง เป็นภาพสังคัมของชาวพุทธที่พบเห็นกันทั้งในอดีตและ
ปัจจุบัน การเล่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้า การรู้จักคุณของพระรัตนตรัย การรักษาศีล
การทำบุญ ให้ทาน การฟังพระธรรมเทศนา การเทศนามหาชาติ หรือกิจที่กระทำกัน
ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาก็ยังคงปฏิบัติและยึดถือกันอยู่จนถึงปัจจุบัน

1.2 สะท้อนภาพสังคมเกษตรกรรม

อาชีพสำคัญของไทยได้แก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีการทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งาน สังคมเกษตรกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคกลาง เป็นการทำนา ซึ่งใช้วัวไถนา ดังนี้

" ๐ ผูกอะมะนุด เห็นรัศมีพระพุท คกใจยักหนา
ปลดจัวปลดไทย วิ่งไปยเคหา ภาบุญพรรยา เขาปาฟังไพ
๐ เป็นคันทามี นำใจยเคยรีถึ โปรคโมยไคย คินพวรัศมี
วึ่งนี้เขา ไพรย ทิงจัวทิงไทย เขา ไพ พักษา"

(ฉบับเลขที่ 40 หน้าคั่น 21 บรรทัด 5-8)

ข้อความนี้ แสดงให้เห็นว่ามีการใช้วัว (จัว) สำหรับไถ (ไทย) นา ผู้ที่กำลังไถนา (อะมะนุด) เห็นรัศมีพระพุทเจ้าก็ตื่นตกใจทั้งวัว (จัว) ทั้งไถ (ไทย) เพื่อหนีเอาตัวรอดไว้ก่อน เพราะไม่แน่ใจว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอะไร

1.3 สะท้อนภาพสังคมเครือญาติ

สังคมไทยเป็นสังคมเครือญาติ มี พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นเจดีย์ หรือเทวดาประจำครอบครัว มีหน้าที่อบรมสั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติอยู่ในกรอบอันดีงามของสังคม สังคมครอบครัวไทยให้ความรักแก่สมาชิกในครอบครัว ตามสถานภาพ ได้แก่ ความรักและความเคารพระหว่างสามีและภรรยา ความรักของบิดามารดาที่มีต่อบุตรธิดา ความรักและความกตัญญูรู้คุณคนแก่คนแก่ผู้เคยอุปการะตลอดจนความรักและความสัมพันธ์ทางสายโลหิต เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลที่อยู่ในสังคมเครือญาติมีความผูกพันรักใคร่ ห่วงใยซึ่งกันและกันมาก (สุพิศวง ธรรมพันทา, 2532 : 156)

ความเกี่ยวข้องในระบบครอบครัวและเครือญาติของสังคมไทย ที่สำคัญมีอยู่ประการหนึ่ง ได้แก่ ความรัก ความห่วงใยของบิดาที่มีต่อบุตรธิดา ภาพสังคมและเครือญาติดังกล่าวนี้มีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทเจ้าห้าพระองค์

ฉบับสำนวนภาคกลาง เห็นได้จากตอนที่ผู้แต่งได้พรรณนาให้เห็นถึงความห่วงใยของ บิดาที่มีต่อบุตรีบิดาตอนที่บิดาใกล้สิ้นชีวิต ดังข้อความว่า

" ๐ คืดถึงลูกน้อย ยังไม่หยุดหย่อน จะคร่ำครวนหา
วาห้อยไปไหน เมื่อไรจะกลับมา ร่ำไรโยทยา พ่อข้าไปไหน
๐ ไมยเห็นเปิดคอน ร่ำไรโยทยอน วอนแมภาไป
พอดีขึ้นมา นำตาลงไลย พ่อนี้มีโดย ยูเลี้ยงรักษา"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 8 บรรทัด 4-7)

ก่อนสิ้นชีวิตบิดาสอนบุตรีดาให้รักใคร่ปรองดองกันระหว่างพี่น้อง
ดังข้อความ

"ยาครูนอง ตีดาขัดคอง นองจักมองซีร ถึงนองผิดชอบ
ปลอบเอาแต่ดี ยาโดยโบยตี นองนี้จะตกใจ บิดบังรักนอง
ประคินสิ่งของ นองซึ่งเอาไป ตามใจโยนอง พ้อยาหมองใจ
นองเห็นแต่จะโดย ตามใจโยยตี ๐ แกวแหวนเงินทอง บั้นกัน
พี่น้อง เขาของอันมี ยาถมเถียงกัน ฉันทันไมยดี สุดแต่ชโลน
เป็นที่ปรึกษา"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 8,9 บรรทัด 10, 1-3)

บิดาสอนให้ลูกเคารพมารดาและเชื้อพ้อง หากมีเรื่องที่ตกลงกันไม่ได้
ระหว่างพี่น้อง ก็ขอให้มารดาเป็นผู้ตัดสินความ ดังข้อความ

" ๐ เขาของทั้งนั้น ยาช่วงซึ่งกัน วีวาทวาทา เห็นกันพี่น้อง
ปรองดองปรึกษา วัวควายช่างมา ซาทาทาซีร ๐ มานคายังยูคีร์
ดั่งตราฐู ซวยพชโลน ช่างมาซาไทย โยโยยถวนธึ โยพชโลน
เป็นที่แยงบัน ๐ อันแมกับลูก ใจจิตคีตผูก รักลูกเทวกัน ทูกรอน
สิ่งโดย เจบไชยรับชวัน วาแมอาทัน ฉันทันไมยดี พัยากล้าวเกลียง
วาแมลำเอียง ตอนเที่ยงชโลน ชัดของมองใจ โทคไพยจะมี ยาไทย
มองขึ้น แมลึจะโสกลัน"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 9 บรรทัด 4-8)

จะเห็นว่าในครอบครัวของคนไทยนั้นมีความรักใคร่ห่วงใยกันมาก โดยเฉพาะบิดามารดาเป็นผู้ที่รักใคร่ห่วงใยบุตรธิดาอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าใกล้จะสิ้นชีวิตก็ยังห่วงใย อบรมสั่งสอนจนวาระสุดท้าย เพราะบิดาเป็นหลักของครอบครัว เมื่อขาดบิดาอาจจะก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างได้ จึงสั่งเสียไว้ก่อนจะสิ้นชีวิต เพื่อไม่ให้เกิดการแตกแยกกันภายในครอบครัว

1.4 สะท้อนค่านิยมในสังคม

ค่านิยมในสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคกลาง มี 2 ประการ คือ

1.4.1 ค่านิยมที่มีต่อบิดามารดา

ค่านิยมที่มีต่อบิดามารดาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ฉบับนี้มีการแสดงความเคารพต่อบิดามารดา ซึ่งผู้แต่งแทรกไว้ในบทไหว้ครู ดังนี้

" ๐ ขาววยคุณครูบ่อ่อน สอนใหญ่พระบาลี ไสยไวโยนยเกสี
 ขายืนดีทุกเทภา ขาววยทั้งครูสอน ทั้งบิดดอนแลมารดา บั๊กบอง
 ครองรักษา ยาคคีภาทกุสถาน"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 2 บรรทัด 1-3)

ข้อความนี้ แสดงให้เห็นการระลึกถึงพระคุณของบิดามารดาด้วยความเคารพ และขออำนาจพระคุณช่วยปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัย

1.4.2 ค่านิยมที่มีต่อครู อาจารย์

ค่านิยมที่มีต่อครูอาจารย์เป็นค่านิยมที่มีอยู่ในจิตใจของคนไทยตลอดมา และถือเป็นธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์วรรณกรรมที่จะต้องมีบทไหว้ครู เพื่อระลึกถึงพระคุณของครู อาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้และแสดงความเคารพอย่างสูง ผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคกลาง กล่าวถึงครู อาจารย์ในบทไหว้ครู ดังนี้

" ๐ ขาววยคุณครูบ่อ่อน สอนใหญ่พระบาลี ไสยไวโยนยเกสี
 ขายืนดีทุกเทภา"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 2 บรรทัด 1-2)

จะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ได้แทรกค่านิยมของคนไทยที่สำคัญไว้ 2 ประการ ได้แก่ ค่านิยมที่มีต่อบิดามารดา และค่านิยมที่มีต่อครูอาจารย์ ซึ่งเป็นค่านิยมของคนไทยทั่วทุกภาคยึดถือปฏิบัติกันมาทุกยุคทุกสมัย

2. วัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ฉบับสำนวนภาคกลาง ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ซึ่งเป็นประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาช้านานแล้ว แต่ละสังคมจะปฏิบัติต่อศพแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของตน สังคมไทยนั้นมีกฎเกณฑ์การปฏิบัติแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละภาค แต่ส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะที่สำคัญคือ การบอกหนทางให้แก่ผู้ที่กำลังใกล้จะสิ้นชีวิต การอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การมัดศพ การตั้งศพและตามไฟหน้าศพ การสวดอภิธรรมหน้าศพ การเช่นศพ การนำศพไปเผา การเผาศพ การเก็บอัฐิ การทำบุญหลังเก็บอัฐิ (สุพิศวง ธรรมพันทา, 2532 : 182-190)

ประเพณีเกี่ยวกับการตายที่ปรากฏในวรรณกรรมฉบับนี้ มีพิธีการปฏิบัติกับศพ ดังนี้

การอาบน้ำศพ

- " ๐ พี่น้องพวกพ้องชายชวา ชวนกันเขามา เรย์ก็หาตมนำให้ผี
  - ๐ ลูกเตาเขาชวนล้างผี ก็นปากตามที่ ชัดสีแลขอสะมา
  - ๐ กราบลงกับดินบ่ตา พัดหลังแดหลังมา ลูกยาขอโทภูบ่ดอรร"
- (ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 15 บรรทัด 1-2)

การอาบน้ำศพที่กล่าวถึงนี้ จะเห็นว่าการอาบน้ำชำระศพให้สะอาด และบุตรธิดากราบศพ เป็นการขอขมาตามประเพณีไทยโบราณ

การแต่งตัวศพ

- " ๐ ฟุงคั้นชวนกันมูสลอน ยักวางบนมอน ผาพอนก้อพันกายา
  - ๐ ผูกตีนผูกมือบาทา รัตริงตริงตรา อะณีจาเขาทำตามที่"
- (ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 15 บรรทัด 3-4)

ผู้แต่งกล่าวถึงการแต่งตัวศพไว้สั้น ๆ ว่า "ผาผอนก้อพันกายา" คือเอาผ้ามาห่อศพ ไม่ได้กล่าวถึงการห่อศพ สวมเสื้อที่แตกต่างจากคนมีชีวิต อาจเป็นเพราะว่าผู้เขียนไม่สนใจกล่าวถึงรายละเอียด เพราะวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับศาสนาไม่ใช่เกี่ยวกับประเพณี การกล่าวถึงการแต่งตัวศพจึงกล่าวไว้สั้น ๆ เช่นนี้

การเอาหมาก เงินทองใส่ปากศพ

เมื่อแต่งตัวศพเสร็จแล้วก็ต้องเอาหมาก เงินทองใส่ปากศพ ดังนี้

" ๐ เขาเอามากใส่ปากผี เงินทองตามที่ ตามที่จะใส่ปากไป
๐ เขาผูกเข่าพันแล้วใส่รย เขาทอดทิ้งไวย ตายไปก็อเยียด
กายา"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 15 บรรทัด 4-5)

หลังจากนั้นผู้คนจะช่วยกันผูกศพหามไปป่าช้า ดังนี้

" ๐ ผูกคันทวนนำมาพลัน เอาเชือกผูกพัน เรียกกันมาช่วยหามผี
๐ เร็วพลันพร้อมกันทันที ซาไวยไญยมี หามผีไปสูเชิงตะกอน
๐ กอຍกที่ลับทีนอน ลูกเมียสะลอนรองไหยวิ่งวอนก้อตามมา
๐ ครันถึงจึงคิดปรึกษา ถิ่นมัน^๗ ส่งมา เรียกหาเกสดีใส่ถาน
๐ ครันไปยถึงจึงเหมายกราบกราน ประเคนส้มถาร เตณานถิ่นมัน
บังสะกุน
๐ อันตบไหยครับ กุน^๗ ถิ่นมันบังสะกุน กุนไปยยังป่าช้า
๐ ประสีกจึงอาราธนา รับสิ้นมีซา ส้มถารทานจึงวาพลัน
๐ นะโมตัสพะรอมกัน กุสะลาดวยพลัน ครันแล้วจึงไหยญ์ถา"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 16 บรรทัด 1-6)

เมื่อนำศพไปป่าช้าก็นิมนต์พระสงฆ์มาสวด มีการสมทานศีล สวดบังสกุลตามประเพณี แสดงให้เห็นว่าพิธีการเกี่ยวกับศพนั้น แม้ไม่กล่าวถึงพิธีการสวดศพเพื่อบำเพ็ญกุศลที่บ้าน แต่ก็มีพิธีสวดศพที่ป่าช้า เมื่อสวดศพแล้วแทนที่จะมีการเผาศพตามประเพณีกลับมีการกระทำที่น่าเวหนากับศพ คือให้สับหรือถือเนื้อหนึ่งให้แรงกา กินจนเหลือแต่กระดูกแล้ว จึงเผาทั้งในป่าช้า ดังข้อความ

" ๐ ผุ่งคั่นจึงไปเรียกหา สับประเรอจึงเขามาพลัน
 เกบทกลุ่มรวมกัน ห้ามหันเขาหันตามที่ ๐ แลเนื้อเดือนังควายดี
 กลิ้งกลางธรรณี ถือผ้ออกแล้วโดยมาย ๐ เราเซ็นเกร็นเรียก
 เวยววย แรงกาหังลายขอเซ็นมากินสพหลัน ๐ เบื่อมันหมูแรงกา
 บินโผมาถึงพลัน ครันถึงเขาซึ่งกัน กั้นเนื่อนันมีหันซา ๐ แรงกา
 มากลุม มันจักหัวจิกนอยตา ตัวนึ่งจึงป็นมา เขาชุกคร้าไมย
 ปราไสย ๐ ลางตัวมันชะยัน ปากมาก้มเลื้อใจย จิกกินสิ้นคัโดย
 ลากเอาใสรยจตุออกมา"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 16 บรรทัด 6-10)

เมื่อแร้งกากินเนื้อหมดแล้ว เขาจึงเก็บกระดูกเผา ตั้งข้อความ

" ๐ กระดูกตักเรียราย คันทังลายจึงชวนกัน เกบเอาเผา
 เสียพลัน กระดูกนั้นเปนผ้งคลี ๐ เผาแล้วเขาเอาไปยววยปาซาผี
 นอนอยู่ในย้งพี ปาซาผีไมยเหนใคร"

(ฉบับเลขที่ 39 หน้าต้น 17 บรรทัด 4-6)

ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นประเพณีเกี่ยวกับการตายในภาคกลางสมัยก่อน
 สงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเสฐียรโกเศศ (2505 : 236) ได้กล่าวถึงประเพณี
 การตายไว้ตอนหนึ่งว่า ศพคนจนและศพนักโทษอนาถาจะมีการทิ้งไว้ให้แร้งกา
 และมีการเจียนเนื้อศพเพื่อช่วยแร้งจะได้กินสะดวกอีกด้วย ศพบางศพที่จะเผาก็มี
 การเจียนเนื้อออกให้แร้งกิน เพื่อจะได้เผาแต่กระดูก ซึ่งเผาง่ายกว่า

เปรียบเทียบสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้า
 ห้าพระองค์ฉบับสำนวนภาคใต้กับฉบับสำนวนภาคกลาง

การศึกษาเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในวรรณกรรมเรื่อง
 พระพุทธเจ้าห้าพระองค์ทั้งฉบับสำนวนภาคใต้และฉบับสำนวนภาคกลางปรากฏ
 สภาพสังคมและวัฒนธรรมแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องหลายประการ ซึ่งเปรียบเทียบได้
 ดังนี้

ฉบับสำนวนภาคใต้

1. สภาพสังคม

สภาพสังคมที่ปรากฏ ได้แก่

1.1 สภาพสังคมพุทธศาสนา

ทำให้ทราบว่า ชาวไทยพุทธรู้เรื่องราวของพระพุทธเจ้า รู้จักและเคารพนับถือพระรัตนตรัย รู้จักการรักษาศีลห้า และ การทำบุญให้ทาน

1.2 สภาพสังคมเกษตรกรรม

ทำให้ทราบว่า ชาวไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ใช้แรงงานในการทำนา มีการลงแขกเกี่ยวข้าว

1.3 ความอุดมสมบูรณ์

ของท้องถิ่น ทำให้ทราบว่า ภาคใต้ มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืช ผัก และผลไม้ นานาชนิด

1.4 สังคมที่สงบสุข

ทำให้ทราบว่า ชาวไทยท้องถิ่นภาคใต้ มีความเป็นอยู่อย่างสงบสุข มีความสนุกสนานจากการชมศิลปะการแสดงต่าง ๆ เช่น ละคร โขน หนัง เป็นต้น

1.5 สังคมเครือญาติ

ไม่ปรากฏ

ฉบับสำนวนภาคกลาง

1. สภาพสังคม

สภาพสังคมที่ปรากฏ ได้แก่

1.1 สภาพสังคมพุทธศาสนา

ทำให้ทราบว่า ชาวไทยพุทธรู้เรื่องราวของพระพุทธเจ้า รู้จักและเคารพนับถือพระรัตนตรัย รู้จักการรักษาศีลห้า การทำบุญให้ทาน และการฟังเทศน์มหาชาติ

1.2 สภาพสังคมเกษตรกรรม

ทำให้ทราบว่า ชาวไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ใช้แรงงานในการทำนา มีการใช้วัวไถนา

1.3 ความอุดมสมบูรณ์ของ

ท้องถิ่น

ไม่ปรากฏ

1.4 สังคมที่สงบสุข

ไม่ปรากฏ

1.5 สังคมเครือญาติ

ทำให้ทราบว่า สังคมไทยเป็นสังคมเครือญาติ มีความรัก ความห่วงใยที่ปรากฏ ได้แก่ ความห่วงใยของบิดาที่มีต่อบุตรธิดา

ฉบับสำนวนภาคใต้

1.6 ค่านิยมในสังคม

ค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมฉบับนี้เป็นค่านิยมที่มีต่อบิตามารดา ครู อาจารย์ และค่านิยมในการกินหมาก ซึ่งเป็นค่านิยมที่ปฏิบัติกันมาทุกยุคทุกสมัย

2. วัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่สำคัญ คือ

วัฒนธรรมทางภาษา มีการใช้ภาษาถิ่นภาคใต้ ทำให้รู้จักคำไทยภาษาถิ่นภาคใต้ เช่น เทวนอน (ง่วงนอน) ชูชี่ (มากมาย) เป็นต้น

ฉบับสำนวนภาคกลาง

1.5 ค่านิยมในสังคม ค่านิยม

ที่ปรากฏในวรรณกรรมฉบับนี้เป็นค่านิยมที่มีต่อบิตามารดา และครู อาจารย์ ซึ่งเป็นค่านิยมที่ปฏิบัติกันมาทุกยุคทุกสมัย

2. วัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่

ประเพณีเกี่ยวกับการตายของชาวไทยภาคกลาง คือตั้งแต่ก่อนตายจนถึงการเผาศพ มีการบอกหนทางให้แก่ผู้ที่ใกล้จะตาย การกระทำกับศพก่อนเผา มีการเจียนเนื้อศพให้แร้งกากิน แล้วเก็บกระดูกเผา นับเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของคนไทยสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ทั้งฉบับสำนวนภาคใต้และฉบับสำนวนภาคกลาง สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นอย่างชัดเจน แม้ว่าผู้แต่งได้แทรกไว้เพียงบางส่วน โดยเฉพาะสังคมพุทธศาสนาที่มีการไปทำบุญ ฟังเทศน์มหาชาติในภาคกลาง สังคมเกษตรกรรมที่มีการลงแขกเกี่ยวข้าวในภาคใต้ ต่างก็แสดงให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนไทยที่มีใจบุญสุนทาน ใจดี มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดมา